QORTI TAL-APPELL

IMHALLFIN

S.T.O. PRIM IMHALLEF SILVIO CAMILLERI
ONOR. IMHALLEF TONIO MALLIA
ONOR. IMHALLEF JOSEPH AZZOPARDI

Seduta ta' nhar il-Gimgha 26 ta' Jannar 2018

Numru 3

Citazzjoni numru 302/03 LSO

Samuel Carmel Baldacchino

v.

Jesmond Aquilina

Il-Qorti:

Rat ic-citazzjoni pprezentata mill-attur fl-24 ta' Marzu 2003, fejn inghad is-segwenti:

> "Illi l-konvenut attakka fizikament lill-attur u kkagunalu ferita ta' natura gravi u dan fit-3 ta' Marzu 2003 gewwa z-Zona Industrijali tal-Marsa.
>
> "Illi tali attakk sar volontarjament mill-konvenut minghajr ebda raguni valida fil-ligi.
>
> "Illi minhabba tali attakk l-attur sofra griehi ta' natura permanenti u per konsegwenza qed isofri minn dizabbilta' permanenti.

> “Illi tali dizabbilta' tafettwa l-potenzjal finanzjarju tal-attur;
>
> “Jghid il-konvenut ghaliex din l-Onorabbli Qorti m'ghandiex:
>
> “1. Tiddikjara li l-konvenut huwa responsabbli tad-danni sofferti mill-attur kif ukoll responsabbli ghad-dizabbilta' permanenti subita mill-attur;
>
> “2. Tillikwida d-danni sofferti mill-attur;
>
> “3. Tikkundanna lill-konvenut ihallas lill-attur l-ammont hekk likwidat minn din l-Onorabbli Qorti.
>
> “Bl-ispejjez ta' din il-kawza u kwalsiasi mandat kawtolatorju mahruga mill-attur sabiex jikkawtela l-interessi tieghu u bl-imghaxx u l-konvenut gja ngunt in subizzjoni”.

Rat in-nota tal-eccezzjonijiet tal-konvenut Jesmond Aquilina, li permezz taghha eccepixxa:

> “1. Illi preliminarjament l-azzjoni tal-attur hija prematura stante li l-attur jaf jew jmissu jkun jaf li l-eccipjenti jinsab akkuzat ta' tentattiv ta' omicidju volontarju tal-istess attur u l-eccipjenti, li hu prezunt innocenti, ma jistax jikser dan id-dritt ta' silenzju u kwindi l-konvenut ma jistax jiddefendi ruhu sew ghal din il-kawza.
>
> “2. Illi sekondarjament id-domandi attrici huma infondati fil-fatt u fid-dritt stante li l-eccipjenti m'huwiex responsabbli ghad-danni sofferti mill-attur b'rizultat tal-incident li sehh fit-3 ta' Marzu 2003 stante li waqt l-incident l-eccipjenti kien qed ibati minn mard ta' genn skont it-termini tal-ligi u partikolarment imma mhux eskluzzivament ghall-Artikolu 1035 tal-Kodici Civili, Kap 16, tal-Ligijiet ta' Malta.
>
> “3. Salv eccezzjonijiet ohra”.

Rat is-sentenza tal-Prim’Awla tal-Qorti Civili tal-15 ta’ Ottubru, 2013, fl-ismijiet premessi, li permezz taghha qatghet u ddecidiet il-kawza billi cahdet it-talbiet attrici bhala iinfondati fil-fatt u fid-dritt, bl-ispejjez kontra l-istess attur.

Dik il-Qorti tat is-sentenza taghha wara li ghamlet is-segwenti konsiderazzjonijiet:

> "Din hija azzjoni ghad-danni sofferti mill-attur minhabba li l-konvenut allegatament hebb ghalih f'incident li sehh fis-Zona Industrijali tal-Marsa fit-3 ta' Marzu 2003. L-attur
> sofra feriti ta' natura gravi permanenti b'konsegwenza tal-allegat attakk u stitwixxa din il-kawza sabiex jottjeni rizarciment skont il-Ligi.
>
> "Il-konvenut laqa' ghal dawn l-akkuzi billi eccepixxa li l-azzjoni attrici hija prematura peress li l-proceduri kriminali naxxenti mill-att mertu ta' din il-kawza kienu ghadhom pendenti, u ghalhekk minhabba d-dritt tieghu ghas-silenzju, ma jkunx jista' jiddefendi ruhu f'dawn il-proceduri[1]. Inoltre eccepixxa n-nuqqas ta' responsabbila' stante li waqt l-incident kien qed ibati minn mard ta' genn u invoka, izda mhux esklussivament, l-artikolu 1035 tal-Kap.16 tal-Ligijiet ta' Malta. Fid-Dikjarazzjoni guramentata tieghu kkontesta n-natura permanenti tal-griehi sofferti mill-attur.
>
> "Provi Prodotti
>
> "Sammy Baldacchino xehed fil-15 ta' Gunju 2004 quddiem din il-Qorti diversament presjeduta, (fol. 27 tal-process). Qal li b'konsegwenza tal-incident huwa ma marx ghax-xoghol ghal xi tmien gimghat u meta mar lura x-xoghol ma setax jahdem daqs kemm kien jahdem qabel. Sussegwentement, xehed permezz ta' affidavit li jinsab esebit a fol. 63 tal-process (Dok SG1).
>
> "Spjega li dakinhar tal-incident, u cioe` fit-3 ta' Marzu 2003, mar ix-xoghol bil-mixi. Qabel ma dahal fil-main gate hass daqqa kbira fuq spaltu u wara, daqqa kbira ohra f'dahru. Meta dar ra ragel mghotti, b'sikkina f'idu. Mill-mossi u mill-balaclava li kien liebes, induna li l-persuna kienet Jesmond Aquilina, il-konvenut, li kien jahdem fl-istess fabbrika fejn kien jahdem hu.
>
> "Huwa baqa' l-isptar sas-7 ta' Marzu 2003, imbaghad baqa' d-dar ghal sitt gimghat biex jirkupra. Minkejja li ghaddiet sena u tliet xhur, baqa' jbati minn ugigh kontinwu fi spaltu u f'dahru. Fil-fatt, m'huwa kapaci jerfa' xejn, kif kien jaghmel regolarment qabel. Ghandu wkoll problema biex jorqod minhabba l-ugigh. Qed ibati wkoll minn biza kbira li se jigrilu xi haga.
>
> "Meta gara l-incident kellu 55 sena, kien jokkupa l-kariga ta' *foreman* mal-Kumpanija *Stainless Steel Limited.*

[1] Din l-eccezzjoni giet irtirata b'nota esebita a fol. 14 tal-process.

“Xehed it-Tabib mediku Dr Joseph Saliba, it-tabib tal-Kumpanija *Stainless Steel Products Ltd.,* ghal sitta u ghoxrin sena[2], xehed ukoll quddiem din il-Qorti, diversament presjeduta, fid-9 ta’ Novembru 2004 (fol. 33). Kien ghamel certifikat ghall-attur li ma kienx f’pozizzjoni jidhol lura ghax-xoghol ghal madwar sitt gimghat minhabba li l-attur kien qed isofri mill-kondizzjoni maghrufa bl-isem ta’ *pneumo thorax* fejn il-pulmun jikollassa u jintela bil-fluwidu, minkejja li esternament kull ma kien jidher kienu zewg ponti.

“Huwa kien konsapevoli tal-fatt li x-xoghol tal-attur kien jinvolvi t-tqandil ta’ kaxex kbar u ghalhekk hass li kellu joqghod attent meta gie biex jiccertifika li l-attur seta’ jmur lura ghax-xoghol.

“Hu kien tabib prattikanti ghall-qrib 54 sena. Lill-attur kien izuru d-dar u kien jaf li x-xoghol li kellu kien jinvolvi tqandil ta' kaxex kbar tal-kartun "*u ghalhekk ridt noqghod attent sewwa qabel ma niccertifika li jista' jmur ghax-xoghol illi fil-kondizzjoni medika li kien dan ma kienx ikun ta' hsara ghal sahhtu.*"

“Esebixxa kopja tal-*case summary* li tikkonsisti f’kopja tar-rapport mediku tal-kondizzjoni tal-attur mahrug mill-isptar San Luqa u li fuqu kien ibbaza d-djanjosi u l-pronunzji tieghu (Dok JSA)[3].

“Xehed it-tabib kirurgu Mark Schembri quddiem din il-Qorti diversament presjeduta fis-seduta tas-17 ta’ Frar 2005 (fol. 47). Hu kien ezamina lill-attur fl-4 ta’ Marzu 2003.

“Skont in-notamenti, qal li l-gerha li kellu l-attur fuq l-iskapola tal-lemin kienet wahda fonda u twila hames centimetri. Fuq in-naha tax-xellug, l-attur kellu gerha ohra tal-istess tul, izda mhux l-istess fond. L-attur kellu wkoll nuqqas ta’ arja diehla fil-pulmun tal-lemin u wara li ttiehed *x-ray*, sabu li kien qed ibati wkoll minn *pneumothorax*, u kellu n-nifs xi ftit maqtugh. Pero’, ftit granet wara din il-kondizzjoni marret ghall-ahjar hlief ghal xi prezenza zghira ta' *pneumothorax* li kienet accettabbli, u l-punti li kellhom jitnehew fiz-zmien hmistax-il jum minn meta ezaminah cioe` mis-6 ta' Marzu 2003.

“Meta rega` ezamina lill-attur fit-23 ta’ Ottubru 2003, kien ilmenta minn ugigh fuq l-ispalla tax-xellug tieghu. It-tabib ikkonstata minn *x-ray* li hadlu, li ma kien hemm xejn hazin fl-ghadam izda wkoll li l-attur kellu nuqqas ta’ movement fid-driegh ix-xellugi. Kien ghalhekk irrakkommandalu li jmur ghal fizjo-terapija.

“Xehed l-iSpettur Angelo Caruana quddiem din il-Qorti, diversament presjeduta, fil-31 ta’ Mejju 2005 (a fol.55) u ddikjara li kien id-*duty officer CID* dakinhar tal-incident. Gie nfurmat li kien hemm *stabbing incident* u ddahhal wiehed l-isptar b’zewg *stab wounds* go dahru. Abbazi ta' dak li qallu l-attur dwar f'min kien qed jissusspetta, arresta

[2] Seduta tad-9 ta’ Novembru 2004 (fol. 33).
[3] Esebit a fol 32 tal-process.

lill-konvenut. "*Tul l-investigazzjoni rrizulta li fil-fatt hu l-aggressur*." Skont x-xhud, dan ikkoopera mal-pulizija, hadhom fuq il-post fejn kien remgha l-arma, u rrilaxxja stqarrija "*izda waqt l-istqarrija beda jghid qisu affarijiet li ghalkemm jien ktibthom, ma kienux jaghmlu sens*." Hu ressaq lill-konvenut fuq akkuza ta' attentat ta' qtil u dan l-istatement hu esebit fl-atti tal-proceduri kriminali. Il-kaz gie deciz billi Jesmond Aquilina tqiegħed taht kura.

“Fil-kors tal-proceduri gie esebit ir-Rapport psikjatriku (Dok JC) li kien gie pprezentat fil-Qorti tal-Magistrati (Malta) fil-kaz "*Il-Pulizija kontra Jesmond Aquilina*", a fol. 68 ta’ dan il-process, li kien gie mhejji minn tliet Periti Psikjatri.

“Il-konkluzjoni li waslu ghalih b’mod unanimu l-Perit Psikjatra Dr David Cassar, Dr Joseph Cassar u Dr George Debono kien is-segwenti:

> “*Jesmond Aquilina qed ibati minn psikozi paranoika, b’sensiela ta’ deluzjonijiet paranoici u ta’ referenza, u allucinazzjonijiet ta’ smigh fit-tieni u t-tielet persuna. M’ghandux gharfien li hu marid f’dan il-kuntest.*
>
> “*Din il-kondizzjoni ilha hemm ghal tal-inqas hames xhur. Il-kondizzjoni accentwat serjament minn gurnata qabel l-incident. Waqt il-lejl ma raqadx, jinkwieta u jirrabja fil-kuntest tal-psikozi tieghu. Hass li dan kellu jwaqqfu u dan billi jbezza’ lil Sammy Baldacchino.*
>
> “*Waqt ir-rejat kien psikotiku u baqa’ jallucina anke waqt u immedjatament wara r-rejat.*
>
> “*Naslu ghall-konkluzjoni illi waqt l-incident Jesmond Aquilina kien qed ibati minn mard ta’ genn skont it-termini tal-ligi.*
>
> “*Waqt li issa qieghed taht kura, xorta jibqa’ jsofri mill-marda... tieghu, jibqa’ minghajr insight jew gharfien tal-kondizzjoni tieghu u jibqa’ ghandu bzonn kura specjalizzata li ghalissa ghandha tkun fi sptar*.”

“Xehed l-Onor. Dr Joseph Cassar, quddiem din il-Qorti, diversament presjeduta, fil-15 ta’ Novembru 2005 (fol. 83). Tul ix-xhieda tieghu Dr Cassar baqa’ jsostni li Jesmond Aquilina ha azzjoni kontra Samuel Baldacchino f’kuntest ta’ deluzzjoni; u dan b'riferenza ghar-rapport ipprezentat minnu u z-zewg psikjatri nominati fil-proceduri kriminali.

“Hu qal li l-kelma deluzjoni tfisser "*a fixed false belief, jigifieri, twemmin fiss illi huwa falz*;[4]" "*deluzjoni hija psikosi..min ikollu deluzjoni ma jkunx jaf li qed ikollu deluzjoni;*"[5] "*Fir-rapport qed nghidu li ma kienx f'sensih, kien fis-stat ta' mard ta' genn*;[6]" "*kien qieghed jigi struwit mid-deluzjoni tieghu, li kienet falza imma ghalih kienet realta*'."[7]

---

[4] Xhieda a fol. 87 tal-process.
[5] Xhieda fol. 89/90 tal-process.
[6] Idem.
[7] Xhieda a fol. 91 tal-process.

“Fil-fehma tal-Onor. Dr Joseph Cassar, il-konvenut ma kellux *intendere o volere*, peress li biex ikollok dawn l-elementi trid tkun f’sensik u meta pazjent ikun deluzjonali, m’huwiex f’sensih.

“Dr Joseph F. Spiteri, Konsulent Psikjatra gewwa l-Facilita’ Korrettiva ta’ Kordin, kif ukoll gewwa l-iSptar Monte Carmeli, H’Attard, mressaq mill-konvenut, xehed quddiem din il-Qorti, diversament presjeduta, fis-seduta tat-2 ta’ Frar 2006 (fol. 102 tal- process).

“Il-konvenut Jesmond Aquilina gie riferut ghandu f’Marzu 2003 meta tressaq taht arrest bl-akkuza tal-kawza odjerna.

“Fit-12 ta’ Marzu ezaminah u skopra li kien qieghed fi stat ta’ psikozi, li hija marda mentali u cioe` ‘*functional disorder’*.

“Fid-data tal-incident huwa kien qed ibati minn stat mentali disturbat, allura ma kellux *intentional volition.*

“Spjega li meta wiehed ikun fi stat ta’ psikozi ma jarafx ir-realta’ u jkun ikkontrollat minn hsibijiet hziena u minn deluzjonijiet.

“Dr David Cassar, Tabib Psikjatriku, mressaq mill-konvenut xehed ukoll fis-seduta msemmija precedentement (fol. 113).

“Ikkonferma li r-rapport li jinsab a fol. 68 sa 74 tal-process gie mhejji minnu, flimkien ma’ tobba ohra.

“Mill-ezamijiet li saru fuq il-persuna tal-konvenut, irrizulta li kien qed ibati minn marda psikjatrika li tissejjah psikozi fejn kellu deluzjonijiet ta’ persekuzzjoni kif ukoll allucinazzjonijiet.

“Il-marda tal-konvenut kienet taqa’ taht nomenklatura ta’ *chronic paranoid schizofrenia*, li generalment izda mhux dejjem tkun genetika.

“Il-konvenut, spjega Dr Cassar, bla ebda dubju “*fl-istat li kien, kien fi stat ta’ agitazzjoni u ecitament qawwi.”*

“Dan ir-rapport kien ukoll ikkonfermat minn Dr George Debono, Tabib Psikjatra, xehed ukoll fl-istess seduta (a fol. 119).

“Konsiderazzjoni ta' Dritt - Responsabbilta'

“Fil-materja ta' tort jew kwazi tort, il-principju generali li tiggwidana hija dik enunzjata fl-artikolu 1031 tal-Kap 16 tal-Ligijiet ta' Malta ghaliex kull wieħed ghandu jwieġeb għall-ħsara li tiġri bi ħtija tiegħu abbazi tal-principju l-aktar fondamentali ta' *neminem laedere.*

“Fil-kamp ta' responsabbilta' civili, kontrarjament ghall-kamp kriminali, il-legislatur ihares lejn id-danni kkagunati lill-vittma tat-tort u mhux lejn il-ksur ta' dispozizzjoni penali u l-hsara konsegwenzjali li tigi rekata lis-

socjeta`. Hu pacifiku li l-kelma delitt m'ghandux l-istess tifsira fil-kamp civili li jinghatalu fil-kamp kriminali, imma jirreferi ghal kull fatt illecitu jew dannuz maghmul intenzjonalment.

“Biex wiehed ikun responsabbli ghall-azzjonijiet tieghu, ghandu jkollu l-kapacita' *da intendere o volere* meta jkun qed iwettaq l-azzjoni, u huma ezenti minn responsabbilta`
ghalhekk persuni afflitti minn "*dizordni mentali*..” (art 1035 Kap. 16).[8]

“Kif jghid Baudry-Lacantinerie[9] “*si ha imputabilita' quando l'atto procede da una libera volonta', il che' e' necessario perche' costituisca una colpa*."

“Ikkonsidrat li mill-provi, jigi stabbilit mill-ewwel li din il-Qorti m'ghandha l-ebda dubju li l-konvenut kien l-aggressur fl-incident in kwistjoni. Ghalkemm l-attur ma rax wiccu ghaliex kien mghammad bil-balaclava, jirrizulta mix-xhieda tal-iSpettur Angelo Caruana li fil-kors tal-investigazzjoni li kien Jesmond Aquilina li kkommetta d-delitt mertu ta' din il-kawza u kien anke wera lill-pulizija fejn rema’ l-arma. Ma gewx appuntati esperti f'din il-kawza biex jezaminaw lill-konvenut, izda t-tliet esperti psikjatri li gew mahtura mill-Qorti tal-Magistrati fil-proceduri kriminali li gew istitwiti kontra l-konvenut kollha dehru quddiem din il-Qorti, kif diversament presjeduta, u kkonfermaw ir-rapport li kienu pprezentaw f'dik il-Qorti bil-gurament u anke spjegaw u elaboraw fuq il-kontenut tieghu.

“Dawn it-tliet psikjatri wasslu ghall-konkluzjoni unanima fejn sabu li l-konvenut kien qed ibati minn psikozi paranoika, li bdiet qabel l-incident u li: "*Waqt ir-rejat kien psikotiku, u baqa’ jallucina anke waqt u immedjatament wara r-rejat. Naslu ghall-konkluzjoni illi waqt l-incident Jesmond Aquilina kien qed ibati minn mard ta’ genn skont it-termini tal-ligi*."

“Dan wassal ghall-psikjatra Dr Cassar biex jghid li l-konvenut ma kellux *intendere o volere*, peress li biex ikollok dawn l-elementi trid tkun f’sensik u meta pazjent ikun deluzjonali, m’huwiex f’sensih.

“Dan ukoll rega' gie kkonfermat minn Dr Joseph Spiteri li sab li fid-data tal-incident il-konvenut kien qed ibati minn stat mentali disturbat, u allura ma kellux *intentional volition*. Il-Qorti tqies li l-psikjatri li xehdu f'din il-kawza huma esperti fil-qasam taghhom u pprestaw is-servizzi bhala esperti fil-Qrati tul is-snin b'integrita u korrettezza professjonali. Fic-cirkostanzi, din il-Qorti difficilment ghandha ssib raguni biex ma tfassalx il-gudizzju taghha fuq il-bazi tal-prova medika lilha sottomessa.

---

[8] L-Art.1035 jiddisponi li: "Persuni b’diżordni mentali jew kundizzjoni oħra, li tagħmilhom inkapaċi li jieħdu ħsieb ħwejjiġhom, ... mhumiex obbligati għall-ħlas tal-ħsarat magħmulin minnhom; iżda jibqa’sħiħ il-jedd ta’ min ikun bata l-ħsara għall-azzjoni, meta hemm lok għaliha, kontra dawk li huma obbligati għal dawk il-ħsarat, skont l-aħħar artikolu qabel dan.
[9] "Trattato Teorico Pratico di Diritto Civile "Delle Obbligazioni" (Vol IV, pp 563).

"Ghaldaqstant il-konvenut Jesmond Aquilina ma kienx responsabbli ghall-ghemiltu fil-mument li wettaq l-azzjoni mertu ta' din il-kawza ghaliex ma kienx kapaci *da intendere o volere.*

"Principju ta' Ekwita'

"Izda l-legislatur ma jieqafx hawn. L-Artikolu 1036 tal-Kap.16 jghid hekk: "*Madankollu, jekk min bata l-ħsara ma jkunx jista' jitħallas tagħha mingħand dawk il-persuni l-oħra, minħabba li dawn ma jkunux obbligati jew minħabba li ma jkollhomx mezzi, u min ikun bata l-ħsara ma jkunx, b'nuqqas ta' diliġenza, ta' ħsieb jew ta' prudenza, ta huwa nnifsu lok għall-ħsara, il-qorti tista', wara li tqis iċ-ċirkostanzi tal-każ, u b'mod partikolari l-mezzi ta' dak li jkun ikkaġuna u tal-ieħor li jkun bata l-ħsara, tordna li din il-ħsara tiġi, kollha jew biċċa minnha, imħallsa bi ħwejjeġ il-minuri jew il-persuni b'diżordni mentali jew kondizzjoni oħra msemmija fl-aħħar artikolu qabel dan*."

"Permezz ta' din id-dispozizzjoni, il-legislatur Malti ried jintroduci principju ta' ekwita' fit-trattament bejn il-vittma u l-agent tal-fatt illegali u jaghti d-dritt lill-persuna li sofriet danni ghar-rizarciment, *in toto jew in parti,* mill-patrimonju tal-persuna li qed issofri minn dizordni mentali.

"Harsa lejn l-artikolu 1036 juri li l-legislatur, ispirat minn principju ta' ekwita', ried li din ir-responsabbilta' patrimonjali tigi ammessa in linea sussidjarja u cioe` meta r-riparazzjoni ma tistax tinkiseb mill-persuni li kienu nkarigati biex jiehdu hsieb il-persuna li tkun qed tbati minn mard mentali.[10]

"Id-difensur tal-attur gustament issolleva l-applikazzjoni ta' dan l-artikolu 1036 ghall-kaz in ezami u jghid li l-attur ma jistax jottjeni rizarciment minn terzi ghaliex il-konvenut ma kienx fdat fil-kustodja ta' terzi, la fattwalment u lanqas legalment permezz ta' digriet ta' inabilitazzjoni jew interdizzjoni. Inoltre jirrizulta mix-xhieda tal-esperti psikjatrici li l-konvenut, fil-mument meta wettaq l-azzjoni, lanqas kien konsapevoli li kien afflitt mill-marda li kellu. Isegwi li ma hemmx persuni ohrajn li jistghu jitqiesu responsabbli vikarjament ai termini tal-artikolu 1034 tal-Kap.16.

"Fil-fehma tal-Qorti, izda, biex tezercita d-diskrezzjoni taghha sabiex tittratta b'mod ekwu lill-attur, ghandha qabel xejn, ikollha l-prova tad-danni subiti (*damnum emergens* u *lucrum cessans*), kif ukoll, ai termini tal-artikolu 1036, prova tal-mezzi tal-konvenut.

"Sfortunatament, il-provi mressqa mill-attur huma ferm skarsi u jillimita ruhu biss ghall-prova dokumentarja tad-dhul gross tieghu ghas-snin

[10] Skont l-Artikolu 1034 "Kull persuna li tieħu ħsieb ta' minuri, jew ta' persuna b'diżordni mentali jew kundizzjoni oħra, li *tagħmilha inkapaċi li tieħu ħsieb ħwejjiġha, tkun responsabbli għall-ħsara li jagħmel dak il-minuri jew dik il-persuna meta tonqos milli tieħu l-ħsieb ta' missier tajjeb tal-familja biex il-fatt ma jiġrix*."

2002 u 2003 u ghat-testimonjanza tieghu personali dwar il-fatt li baqa' ihoss ugiegh u anke bizghat minhabba dak li ghadda minnu. Dan hu sorrett sa certu punt mix-xhieda tal-kirurgu Mark Schembri li ezamina l-attur fit-23 ta' Ottubru 2003, u minn x-ray li hadlu, ikkonstata li ma kien hemm xejn hazin fl-ghadam izda wkoll li l-attur kellu nuqqas ta' moviment fi driegh ix-xellugi. Kien ghalhekk irrakkommandalu li jmur ghal fizjoterapija. Pero' ma tirrizulta ebda prova dwar il-permanenza o meno tad-debbilita' li kien ghadu jbati minnha l-attur meta gie ezaminat mill-kirurgu Schembri, konsistenti f'nuqqas ta' moviment f'dirghajh.

“Ukoll il-Qorti tifhem li l-attur tant ghadda minn trawma kbira meta safa aggredit b'tali vjolenza, li baqa' bil-bizat minkejja t-trapass ta' zmien mid-data tal-incident. Filwaqt li tirrikonoxxi d-diffikulta' tal-prova f'dan il-kamp, hi certament ma tistax teskludi illi jezistu sitwazzjonijiet fejn il-hsara provokata minn azzjoni llegali ma tkunx daqstant fizika daqs kemm psikika u din id-debbilita' psikologika tista' tkun permanenti u tista ' wkoll tkun kwantifikata f'telf ta' qliegh futur. Izda prova dwar dan ma tressqitx.

“Minn ezami tal-process il-Qorti bil-fors ghandha tikkonkludi li t-tezi tal-attur mhix ippruvata. Ma hemmx provi rigward *damnum emergens ad es*, ricevuti ta ' spejjez medici jew spejjez ghall-fizioterapija li seta' segwa l-attur. Ma hemmx provi li jistghu jwasslu ghall-konvincement li d-debbilita' sofferta mill-attur kienet wahda permanenti u f'liema grad.

“Minghajr dawn il-provi, il-Qorti mhix f'pozizzjoni li taghmel l-accertamenti taghha u tasal ghall-konkluzjoni bbazata fuq fatti, *justa allegata et probata* u mhux fuq kongetturi, u ma tista', ghalhekk, tillikwida l-ebda ammont f'kumpens bhala *lucrum cessans*.

“Anke f'kaz li l-attur wasal biex ressaq dawn il-provi, xorta kien jonqos prova ohra - dik dwar ic-cirkostanzi finanzjarji u ekonomici tal-konvenut *stante* li r-rimedju li jibqa' ghall-attur huwa wiehed pernjat fuq principji ta' ekwita'. L-awturi jghalmuna, per ezempju, li l-Qorti ghandha tassigura lill-awtur tad-delitt mezzi bizzejjed biex imantni lilu nnifsu meta tasal biex tikkomputa l-ammont dovut bhala rizarciment u anke tipparaguna l-mezzi tieghu ma' dawk tal-attur li qed jirreklama d-danni.

“Ikkonsidrat li minn gurisprudenza maghrufa, fejn il-provi fir-rigward tal-ammont tad-danni ma humiex tant lineari jew ben stabbiliti jew f'kaz ta' nuqqas ta' mezzi probatorji l-ammont ghandu jigi ffissat *ex aequo et bono* mill-gudikant (Vol. XXXV P III p 615). Fil-kaz in ezami, izda, il-prova tal-ammont tad-danni dovuti, kemm f'dak li huma danni gja subiti, kemm f'dak li huwa telf futur, mhix difficli. Anzi hija ben stabbilita' fil-gurisprudenza taghna. Id-diffikulta` attwali riskontrata mill-Qorti b'hafna rammariku tikkonsisti fin-nuqqas lampanti tal-attur li jissoddisfa l-onere li jinkombi fuqu, liema nuqqas ma jistax jigi sorrett mill-Qorti jew supplimentat b'ipotezijiet.

> “Ghal dawn il-motivi, il-Qorti ser ikollha tichad it-talbiet kollha attrici bhala infondati fil-fatt u fid-dritt”.

Rat ir-rikors tal-appell tal-attur appellant li permezz tieghu talab li din il-Qorti thassar, tannulla u tirrevoka s-sentenza moghtija mill-Prim’Awla tal-Qorti Civili fil-15 ta’ Ottubru, 2013, fl-ismijiet premessi u minflok tichad it-tieni eccezzjoni tal-konvenut appellat u terga’ tirrinvija l-atti lura lill-Prim’Awla tal-Qorti Civili, sabiex tipprosegwi bis-smigh tal-kawza fir-rigward tat-talbiet tal-attur appellant, bl-ispejjez taz-zewg istanzi kontra l-konvenut appellat.

Rat ir-risposta tal-konvenut appellat, li permezz taghha talab li din il-Qorti tikkonferma s-sentenza appellata tal-15 ta’ Ottubru, 2013, u tichad l-appell interpost mill-appellant, bl-ispejjez taz-zewg istanzi kontra l-istess appellant.

Semghet lid-difensuri tal-partijiet jitrattaw l-appell u rat li l-kawza baqghet differita ghas-sentenza;

Rat l-atti kollha tal-kawza u d-dokumenti esebiti;

Ikkonsidrat:

Illi din il-kawza titratta azzjoni ghal danni wara li l-attur gie aggredit vjolentement mill-konvenut. Il-konvenut ressaq bhala eccezzjoni preliminari n-nuqqas ta' responsabbilità ghall-akkadut, minhabba li fil-mument tal-incident huwa kien qieghed ibati minn mard ta' genn skont kif jipprovdi l-Artikolu 1035 tal-Kodici Civili (Kap. 16 tal-Ligijiet ta' Malta). L-ewwel Qorti accettat din id-difiza u cahdet it-talbiet attrici bhala infondati fil-fatt u fid-dritt.

L-attur appellant interpona appell mis-sentenza in kwantu hassu aggravat ghal zewg ragunijiet principali. L-ewwel aggravju jitratta l-ilment illi filwaqt li s-sentenza kellha tkun limitata ghall-kwistjoni tar-responsabbilità tal-konvenut ghall-incident mertu tal-kawza, kif sollevata minnu fit-tieni eccezzjoni tieghu, effettivament l-ewwel Qorti ma llimitatx ruhha ghat-tieni eccezzjoni, u minflok tat sentenza parzjali trattat it-talbiet tal-attur fl-intier taghhom. Hija tat decizjoni dwar il-likwidazzjoni tad-danni meta l-istess Qorti, izda diversament preseduta, kienet ordnat li jingabru provi limitatament dwar il-kap ta' responsabbilità. Ghalhekk, ghalkemm l-ewwel Qorti kkonkludiet li f'dak li ghandha x'taqsam ir-responsabbilità il-konvenut appellat kien responsabbli ghad-danni li kkaguna lill-attur ai termini tal-Artikolu 1036 tal-Kap. 16, din izda rriteniet li fin-nuqqas ta' provi da parti tal-attur kemm dwar id-danni effettivi, kif ukoll dwar id-debilità sofferta minnu, jekk kienitx wahda permanenti u f'liema grad, naqset milli tezercita d-diskrezzjoni taghha a bazi ta' ekwità

kif jidderigi dan l-artikolu. Skont l-appellant, l-elementi dwar it-talbiet attrici rigwardanti d-danni, kellhom jigu decizi wara li l-ewwel Qorti kellha tippronunzja ruhha dwar il-kap ta' responsabbilità. Konsegwentement, l-ewwel Qorti cahdet it-talbiet attrici fuq bazi ta' nuqqas ta' provi dwar id-debilità, *lucrum cessans, damnum emergens* u c-cirkostanzi ekonomici u finanzjarji tal-konvenut appellat, meta l-provi dwar dawn l-elementi ma tressqux ghas-semplici raguni li l-ewwel Qorti kellha tippronunzja ruhha limitatament dwar ir-responsabbilità tal-konvenut appellat. Ghalhekk ladarba l-ewwel Qorti ppronunzjat ruhha fuq ir-responsabbilità tal-konvenut appellat a bazi ta' ekwità, hija kellha tordna l-prosegwiment tal-kawza, sabiex l-attur appellant seta' jibda jressaq l-provi tieghu dwar l-elementi kollha.

Ghandu jinghad mal-ewwel, li din il-Qorti taqbel ma' dan l-ewwel aggravju tal-attur appellant, limitatament in kwantu minn ezami tal-atti jirrizulta car li l-intendiment tal-kontendenti fil-kawza kien tabilhaqq li l-ewwel jigi deciz il-kap ta' responsabbilità. Dan jirrizulta kemm mill-verbali tal-ewwel Qorti, kif ukoll min-noti ta' sottomissjonijiet imressqa mill-partijiet. Jekk wiehed jara l-verbal tas-17 ta' Frar, 2005, issib:

> "***Bi qbil bejn l-Avukati tal-partijiet, il-Qorti qeghda tordna li sakemm ma taghtix direttiva mod iehor <u>ghalissa jingabru provi dwar il-kwistjoni tar-responsabbilità tal-incident</u>*** *tat-3 ta' Marzu, 2003*".

Hekk ukoll fil-verbal tas-27 ta'April, 2006, inghad:

> "*Fuq talba tal-Avukati tal-partijiet it-trattazzjoni dwar it-tieni eccezzjoni tal-konvenut ghandha ssir permezz ta' noti ta' sottomissjonijiet…*
>
> "*Il-kawza giet* ***differita ghas-sentenza dwar l-imsemmija tieni eccezzjoni****…*".

Minn harsa lejn in-noti ta' sottomissjonijiet imressqa mill-partijiet, it-tnejn jispecifikaw li dawn saru fir-rigward tat-tieni eccezzjoni tal-konvenut. Gara li din il-kawza kienet sussegwentement assenjata lill-gudikant differenti li wkoll kienet qed tippresjedi l-Prim'Awla tal-Qorti Civili. Dik il-Qorti dehrilha opportun li jsiru s-sottomissjonijiet orali mid-difensuri tal-partijiet. Izda fid-differiment li nghata, id-difensuri tal-partijiet qablu li l-kawza tista' tibqa' ghas-sentenza <u>fuq il-provi u n-noti prodotti</u>. Ghalhekk fil-fehma ta' din il-Qorti, huwa car li l-ewwel Qorti kienet limitata b'dak li gie maqbul bejn il-partijiet flimkien mal-ewwel Qorti, kif diversament preseduta, fis-sens li s-sentenza kellha tkun limitata ghal wahda dwar it-tieni eccezzjoni preliminari tal-konvenut. Il-fatt li ma kienu tressqu ebda provi dwar danni da parti tal-attur appellant, kien rizultat tal-intendiment tal-partijiet, li f'dak l-istadju llimitaw il-provi ghall-kap ta' responsabbilità. Tkun qeghda ssir ingustizzja kbira jekk minkejja l-intendiment car daqs il-kristall bejn il-partijiet, rizultanti minn zewg verbali quddiem il-Qorti, jitwarrab fil-gemb, konsegwenza ta' zvista da parti tal-ewwel Qorti.

Huwa maghruf li verbal jikkostitwixxi kwazi-kuntratt gudizzjali. Kif ritenut minn din il-Qorti (Sede Inferjuri), fis-sentenza taghha tas-27 ta' Frar,

2009, fil-kawza fl-ismijiet **Joseph Silvio v. Corinthia Palace Hotel Company Limited**:

> "*Dan anke ghaliex dawk il-verbali jaghmlu fidi tal-kontenut taghhom u, kif inhu maghruf, jorbtu lill-kontendenti bis-sahha tal-kwazikuntratt gudizzjali. Ara "Farmacista Giuseppe Debono - vs- Giovanna Debono", Appell Civili, 13 ta' Marzu, 1953 u "Direttur ta' l-Agrikoltura -vs- Remigio Galea", Appell Civili, 30 ta' Marzu, 1987*".

Hekk ukoll inghad fir-rigward, mill-Prim'Awla tal-Qorti Civili fis-sentenza taghha tal-10 ta' Ottubru, 2017, fil-kawza fl-ismijiet **Paul Axisa v. Carmelo Spiteri et**:

> "*Illi huwa pacifiku li verbal bejn il-partijiet huwa vinkolanti ghalihom kollha ghaliex jikkostitwixxi 'kwazi kuntratta' gudizzjali li ma jistax jigi newtralizzat jekk mhux bil-kunsens tal-partijiet kollha. (Direttur ta' l-Agrikoltura v Remigio Galea - A.C. 30 ta' Marzu 1987; Kollez. Vol. XXIX P I p.768; Vol. XXXVII P I p.99); jfisser li "il quasi contratto giudiziale non ha altro scopo se non quello di fissare il tema ed i limiti della controversia" (Kollez. Vol. XXVI P I p 225). Dan fuq il-bazi tal-massima "in judiciis quasi contrahitur." (Carmelo Farrugia v Grezzju Farrugia et. - App. Inf. 16 ta' Marzu 2005)*".

Applikati dawn il-principji ghall-kaz in ezami, dan ifisser li l-ewwel Qorti ma setghet qatt tiskarta dak maqbul bejn il-partijiet, sakemm mhux bil-kunsens tal-istess kontendenti fil-kawza, liema kunsens ma jirrizultax, ladarba fl-ahhar verbal, qabel l-ewwel Qorti tat is-sentenza taghha nghad, li l-kawza kellha tibqa' ghas-sentenza fuq il-provi u n-noti prodotti, li kif inghad qabel, kienu limitati ghat-tieni eccezzjoni tal-konvenut, dwar il-kap ta' responsabbilità. Madankollu, sa fejn l-ewwel aggravju jsemmi Artikolu 1036 tal-Kap. 16, ikun xieraq li dan jigi trattat, wara li jigi ezaminat it-tieni aggravju, dak dwar il-kap ta' responsabbilità

tal-konvenut ghall-akkadut, li huwa wiehed determinanti ghall-bqija tal-andament tal-kawza.

Fit-tieni aggravju, l-attur appellant jishaq illi sar apprezzament zbaljat tal-provi prodotti quddiem l-ewwel Qorti, meta fis-sentenza appellata nghad li l-konvenut ma kienx responsabbli ghal ghemilu, u konsegwentement anqas kien responsabbli ghad-danni peress li fil-mument li wettaq l-azzjoni mertu ta' din il-kawza, ma kienx kapaci *da intendere o volere*. Filwaqt li l-attur appellant jikkoncedi li l-ewwel Qorti bbazat il-konsiderazzjonijiet taghha fuq ir-rapport psikjatriku li kien sar mit-tliet esperti Dr Joseph Cassar, Dr David Cassar u Dr George Debono, fil-kumpilazzjoni kontra l-konvenut appellat, kif ukoll fuq ix-xhieda moghtija minnhom quddiemha, fejn elaboraw u spjegaw l-istess rapport, hija naqset milli tevalwa sew l-istess xhieda ritenuta kontradittorja mal-konkluzjonijiet tal-istess rapport. Huwa jinsisti li l-provi kellhom iwasslu lill-Qorti sabiex tiddeciedi li l-konvenut appellat kien kapaci *di intendere e volere* fil-mument tal-incident, mertu tal-kawza. L-attur appellant jiccita siltiet mix-xhieda tat-tabib Joseph Cassar sabiex jinsisti li l-konvenut appellat, kien jaf x'qieghed jaghmel fil-mument tal-aggressjoni fuq l-attur appellant, kien jaf li dak li qed jaghmel ma kienx korrett. Meta wiehed jikkonsidra li qabel l-aggressjoni, il-konvenut appellat kien qieghed jistenna lill-attur, mohbi fost xi sigar u l-fatt li libes il-balaclava u fl-ahhar heba l-*corpus delicti,* fil-fehma tal-appellant huma

kollha fatturi li jindikaw b'mod lampanti, li l-konvenut appellat kien ben konxju li l-agir tieghu kien hazin kriminalment.

L-attur appellant jikkritika x-xhieda tal-istess espert, kif ukoll dik tat-tabib George Debono, bhala kontradittorja meta jinghad minnhom li ghalkemm il-konvenut appellat kien jaf li qieghed jaghmel reat, dan kien qieghed iwettqu frott tad-deluzjoni li kellu, tant li kieku ma kellux din id-deluzjoni, ma kienx jaghmel dak li ghamel, liema asserzjoni fil-fehma tal-appellant hija wahda ipotetika ghall-ahhar. Jirreferi wkoll ghall-fatt li, ghalkemm fil-fehma tat-tobba psikjatrici d-deluzjoni li kien qieghed isofri minnha l-konvenut kienet ir-raguni wara l-incident mertu tal-kawza, mix-xhieda tat-tabib David Cassar irrizulta li d-deluzjoniiiet jistghu jkunu ta' zewg tipi, dik li taffetwa individwu f'sitwazzjoni partikolari u fil-bqija l-persuna tkun normali ghal kollox, u dik il-psikozi li taffetwa lill-bniedem f'kull qasam tal-hajja, bhall-kaz tal-konvenut appellat. L-attur appellant jargumenta li, ghalkemm l-istess psikjatra qal li l-istat tal-konvenut appellat kien wiehed ta' agitazzjoni u ecitament qawwi, fl-ebda hin ma tressqu xi provi li dan kien afflitt minn tali stat li affettwatu f'oqsma ohra tal-hajja, tant li l-attur appellant fix-xhieda tieghu, jiddeskrivi lill-konvenut appellat bhala bniedem responsabbli fuq ix-xoghol, li kien iwettaq dak mitlub minnu minghajr problemi. L-ewwel Qorti naqset milli tikkonsidra dan kollu meta waslet ghad-decizjoni taghha.

Fl-ahhar, l-attur appellant jirreferi wkoll ghax-xhieda tat-tabib Joseph Spiteri, il-psikjatra forensiku fl-isptar Monte Carmeli, li ha lill-konvenut appellat taht il-kura tieghu, ftit jiem biss wara l-incident u baqa' jikkurah ghal numru ta' snin. Quddiem l-ewwel Qorti wkoll, huwa xehed li l-konvenut appellat kien ibati minn stat mentali disturbat, tant li ma kellux *intentional volition.* Izda l-attur appellant jislet tliet punti rizultanti mill-istess xhieda: (i) dik li Dr Spiteri ma kienx f'pozizzjoni li jghid kemm kien ilu l-appellat ibati minn din il-kondizzjoni, li tikkontrasta mal-fehma tal-periti psikjatrici mahtura mill-Qorti Istruttorja, li qalu li din il-kondizzjoni kienet ilha prezenti madwar hames xhur qabel l-incident u li accentwat ruhha serjament, gurnata qabel l-incident mertu tal-kawza odjerna. Dan fil-fehma tal-attur appellant jitfa dubju dwar jekk il-konvenut appellat kienx afflitt mill-marda tal-genn fil-mument tal-incident; (ii) Dr Spiteri wkoll ikkonferma li l-konvenut appellat kien jaf x'kien qieghed jaghmel, tant li jghid li l-konvenut appellat kien lucidu daqs il-kristall, tant li kien izjed vigilanti ghaliex kien jahseb li xi hadd huwa kontra tieghu, allura joqghod aktar attent; (iii) meta mistoqsi sabiex jindika x'wassal ghall-incident, ghalkemm ma kienx jaf iwiegeb, jassumi li kien rizultat tal-mard mentali tal-konvenut appellat. Ghalhekk l-attur appellant jishaq li l-ewwel Qorti ma setghetx tasal ghall-konkluzjoni li l-konvenut appellat ma kienx kapaci *di intendere e volere* a bazi ta' assunzjoni. Kwindi fin-nuqqas ta' certezza fil-materja, li l-incident effettivament sehh konsegwenza ta' mard tal-genn da parti tal-konvenut appellat, l-ewwel

Qorti ma kellha qatt tasal ghall-konkluzjoni li l-konvenut ma kellux kapacità *di intendere e volere* fil-mument tal-incident.

Jibda billi jinghad li din il-Qorti, kif kellha diversi drabi okkazzjonijiet ohra li taghmel, ma tiddisturbax leggerment l-apprezzament tal-provi li tkun ghamlet l-ewwel Qorti, jekk tara li dik il-Qorti setghet legalment u ragjonevolment tasal ghall-konkluzjoni li tkun waslet ghaliha. Din il-Qorti ta' revizjoni tintervjeni biss jekk tirradika fiha l-fehma li l-apprezzament li ghamlet l-ewwel Qorti huwa manifestament zbaljat b'mod li jekk tibqa' tregi l-konkluzjoni bazata fuqu, tkun qed issir ingustizzja lejn xi parti. (Ara f'dan is-sens sentenza ta' din il-Qorti tal-5 ta' Ottubru, 2001, fil-kawza fl-ismijiet **Paul Formosa v. Salvu Debono**). Hekk ukoll fis-sentenza fil-kawza fl-ismijiet **Emanuel Ciantar v. David Curmi noe**, hekk kif konfermata minn din il-Qorti, fid-19 ta' Gunju, 2006, kien precizat:

> "*Fil-kamp civili ghal dak li hu apprezzament tal-provi, il-kriterju ma huwiex dak jekk il-gudikant assolutament jemminx l-ispjegazzjonijiet forniti lilu imma jekk dawn l-istess spjegazzjonijiet humiex, fic-cirkostanzi zvarjati tal-hajja, verosimili. Dan fuq il-bilanc tal-probabilitajiet, sostrat baziku ta' azzjoni civili, in kwantu huma dawn, flimkien mal-proponderanza tal-provi, generalment bastanti ghall-konvinciment. Ghax kif inhu pacifikament akkolt, ic-certezza morali hi ndotta mill-preponderanza tal-probabilitajiet*".

Issa meta din il-Qorti qieset is-sentenza appellata, rrizultalha li kontrarjament ghal dak allegat mill-attur appellant, l-ewwel Qorti xtarret sew kemm ir-rapport mediku tal-esperti psikjatrici quddiem il-Qorti

Istruttorja, kif ukoll ix-xhieda moghtija quddiem l-ewwel Qorti. Din il-perizja medika ta' Dr David Cassar, Dr Joseph Cassr u Dr George Debono, ilkoll psikjatri, hija meqjusa bhala prova krucjali f'dan il-kaz. Kif gustament osservat mill-konvenut appellat, din il-perizja medika, tikkostitwixxi prova teknika li sakemm ma tigix skossa minn prova ohra kuntrarja u attendibbli, ma tistax tigi mwarrba facilment.

Tajjeb li jigi mfakkar li l-konkluzjoni unanima ta' dawn l-esperti kienet fis-sens li l-konvenut appellat:

> "*Waqt ir-rejat kien psikotiku u baqa' jallucina anke waqt u immedjatament wara r-rejat. Naslu ghall-konkluzjoni illi waqt l-incident Jesmond Aquilina kien qed ibati minn mard ta' genn skont it-termini tal-ligi*".

Din kienet prova li l-ewwel Qorti ma setghetx tiskarta facilment, tenut kont li kif inghad fis-sentenza appellata, huma esperti fil-qasam tal-psikjatrija li tul is-snin servew bhala esperti tal-Qorti b'integrità u korrettezza professjonali, li l-Qorti difficilment tista' ssib raguni biex ma tfassalx il-gudizzju taghha fuq il-bazi tal-prova medika sottomessa lilha.

Minkejja s-siltiet estrapolati mix-xhieda da parti tal-attur appellant, meta din il-Qorti ezaminat ix-xhieda shiha tal-istess esperti psikjatri fil-mori ta' dawn il-proceduri, issib li l-fehma tal-esperti medici baqghet soda taht kontro-ezami, fis-sens li jishqu li ghalkemm il-konvenut appellat kien jaf x'kien qieghed jaghmel, ghemilu kien rizultat tal-psikozi li kienet qeghda

taffetwa l-agir tieghu. Jispjegaw li meta pazjent huwa psikotiku u deluzzjonali, huwa ma jkunx f'sensih u ghalhekk kien fi stat ta' mard tal-genn. Ghalhekk fil-fehma tal-esperti medici, l-konvenut appellat ma kellux il-fakoltà *di intendere e di volere,* peress li ma kienx f'sensih u dak li ghamel kien motivat unikament mid-deluzjoni li kien qieghed ibati minnha fil-mument li wettaq l-att vjolenti kontra l-attur appellant.

L-espert Dr Joseph Cassar jispjega li "*Il-volere kien secondary to a delusion*". Similment Dr David Cassar xehed li rrizulta li l-konvenut appellat kien qed ibati minn marda psikjatrika li tissejjah psikozi, psikozi ta' kwalità paranoika jew *paranoid,* fejn kellu deluzjonijiet ta' persekuzzjoni u kellu allucinazzjonijiet li kienu parti mill-marda wkoll. Il-marda tal-konvenut appellat kienet klassifikata bhala *chronic paranoid schizophrenia.* Id-deluzjoni li kellu kienet wahda assoluta, hsieb falz li ma tistax tbiddlu, dak li l-espert jsejjahlu *a false unshakeable belief.* Dan l-espert ikompli jispjega li d-deluzjoni: *"hija affettwata minn tibdil gewwa l-mohh, fejn nafu illi hemm tibdil ta' neuro-transmitters, partikolarment neuro-transmitter li jismu dopemin, li jaffettwa certu transmission fil-mohh. F'deluzjonijiet ta' persekuzzjoni, l-persuna tkun cert, b'mod fiss, illi hemm nies illi qed jippruvaw jaghmlulu d-deni u jkun qieghed jimmizinterpreta certu mgieba…*". Fuq mistoqsija tal-ewwel Qorti, Dr Cassar jixhed minghajr ezitazzjoni jew dubju li l-konvenut appellat kien jaqa' f'dik il-kategorija ta' psikozi, li taffetwah f'kull qasam

tal-hajja, peress li kien fi stat ta' agitazzjoni u ecitament qawwi. Dr George Debono wkoll juza' t-terminu ta' *unshakeable belief*, fis-sens li mohh dik il-persuna ma tkunx qeghda tirraguna sew, peress li s-sens ta' persekuzzjoni tant tkun reali, li tista' ssir perikoluza ladarba huwa jkun ihossu mhedded u jirreagixxi ghal dak it-theddid, billi jkun jaf x'irid jaghmel biex jehles minn dak it-theddid.

Konsidrat dan kollu, din il-Qorti ma tistax taqbel mal-attur appellant, in kwantu ma tirriskontra xejn kontradittorju jew kontrastanti f'dak li xehdu l-esperti psikjatrici mar-rapport originali taghhom esebit in atti. Il-fatt li l-konvenut appellat kien qieghed jistenna lill-attur, mohbi fost xi sigar, il-fatt li libes il-*balaclava* u fl-ahhar heba l-*corpus delicti,* fil-fehma ta' din il-Qorti huma rizultat tal-istess reazzjoni li huwa kellu ghad-deluzjoni ta' persekuzzjoni li kienet qeghda taffetwa l-agir tieghu. Ladarba l-agir tal-konvenut appellat kien dettat minn deluzjoni, ma jistax jinghad li kellu l-element *di intendere e di volere.*

Dan kollu jinsab ikkonfermat ukoll mix-xhieda ta' Dr Joseph Spiteri, tabib kuranti tal-konvenut appellat fl-isptar Monte Carmeli, li jispjega li l-konvenut appellat kien ibati minn psikozi, li hija tip ta' marda mentali li jsejhulha *functional disorder.* Ghalkemm qies l-istat tal-persuna taht l-effett ta' psikozi bhala lucida hafna, dik il-persuna tkun qeghda tinterpreta l-affarijiet hazin, fis-sens ta' *delusional perceptions* bhall-

konvinzjoni li jkun qieghed jigi ppersegwitat, li allura dik il-persuna tirreagixxi ghalihom. Dik ir-reazzjoni ma tkunx wahda rizultat tal-volontà jew xewqa tieghu, imma bil-volontà tal-genn, ghalhekk jirreagixxi bi stat mentali disturbat, li tfisser li l-*intentional volition* ma tkunx qeghda hemm.

Kontrarjament ghal dak li jinghad mill-attur appellant, it-tabib Spiteri jixhed li l-konvenut appellat kien ilu madwar sentejn ibati minn hsibijiet mhux tas-soltu, fis-sens li ma jirriflettux ir-realtà, sakemm fl-ahhar waslu ghall-akkadut. Ghalhekk din il-Qorti tara li meta l-ewwel Qorti strahet fuq ir-rizultanzi medici, li l-konvenut appellat ma kienx responsabbli ghal ghemilu fil-mument li wettaq l-azzjoni mertu ta' din il-kawza, ghaliex ma kienx kapaci *da intendere o volere,* dan ma kienitx qeghda taghmlu fuq bazi ta' assunzjoni, izda tabilhaqq fuq rizultanzi inkonfutabbli li ma gewx kontradetti b'xi rapport mediku iehor, li jxejjen tali konkluzjonijiet.

Wara kollox tajjeb li jinghad ukoll li l-ewwel Qorti kienet qeghda tezamina l-kap ta' responsabbilità tal-konvenut fid-dawl tal-eccezzjoni mressqa minnu taht l-Artikolu 1035 tal-Kodici Civili. Kif kellha okkazjoni tirrileva din il-Qorti, Sede Inferjuri, fis-sentenza taghha tat-23 ta' April, 2010, fil-kawza fl-ismijiet **Middlesea Insurance plc et v. Joseph Falzon et noe**:

> "*jibda biex jigi osservat illi l-Artikolu 1035 Kodici Civili ma jenuncja ebda kriterju in bazi ghal liema l-accertament relattiv ta' l-inkapacita` ghandu jsir. Isegwi illi hu lill-gudikant adit mill-mertu tal-kaz lilu affidat il-kompitu li jistabilixxa dan skond il-kompetenza u l-esperjenza komuni, u, wisq logikament, in-nozzjonijiet maghrufa tax-xjenza. Ragonevolment, l-istat ta' l-inkapacita` jrid jigi verifikat kaz b'kaz, anke permezz ta' certi presunzjonijiet kif jinzlu mil-ligi u dawk ta' l-elementi indizzjarji suggerita mill-provi*".

Applikati dawn il-principji ghall-kaz in ezami, din il-Qorti ssib dan it-tieni aggravju tal-attur appellant bhala infondat, peress li mill-provi jirrizulta ampjament ipprovat li l-kondizzjoni mentali tal-konvenut appellat kienet tali li seta' jitqies inkapaci ai termini tal-Artikolu 1035 tal-Kodici Civili.

Madankollu, l-ezami tal-Artikolu 1035 ma jieqafx hemm, peress li jkompli billi jipprovdi:

> "*izda jibqa' shih il-jedd ta' min ikun bata l-hsara ghall-azzjoni, meta hemm lok ghaliha, kontra dawk li huma obbligati ghal dawk il-hsarat, skond l-ahhar artikolu qabel dan*".

Issa meta ssir referenza ghall-ahhar artikolu cioè l-Artikolu 1034, dan jipprovdi li kull min jiehu hsieb ta' wiehed minuri jew ta' mignun, hu obbligat ghall-hsara li jaghmel il-minuri jew il-mignun, meta huwa ma jkunx ha l-hsieb ta' missier tajjeb tal-familja biex il-fatt ma jigrix. Issa meta sehh l-incident in kwistjoni, l-konvenut appellat kien maggorenni u ghalkemm it-tobba rriskontraw li kien ilu ftit xhur ibati mill-psikozi, mill-atti ma jirrizultax li huwa kien interdett jew inkapacitat skont il-ligi, kwindi fil-mument tal-incident ebda genitur jew kuratur ma kien obbligat mill-kura tal-konvenut appellat.

F’dan il-kuntest, jikseb relevanza l-Artikolu 1036 tal-Kodici Civili, citat mill-attur appellant taht l-ewwel aggravju li jonqos li jigi trattat. Dan l-Artikolu jipprovdi li:

> “***Madankollu, jekk min bata l-hsara ma jkunx jista’ jithallas taghha minghand dawk il-persuni l-ohra, minhabba li dawn ma jkunux obbligati*** *jew minhabba li ma jkollhomx mezzi, u min ikun bata l-hsara ma jkunx, b’nuqqas ta’ diligenza, ta’ hsieb jew ta’ prudenza, ta huwa nnifsu lok ghall-hsara, il-qorti tista’, wara li tqis ic-cirkostanzi tal-kaz, u b’mod partikolari l-mezzi ta’ dak li jkun ikkaguna u ta’ l-iehor li jkun bata l-hsara, tordna li din il-hsara tigi, kollha jew bicca minnha, imhallsa bi hwejjeg il-minuri jew il-mignun imsemmi fl-ahhar artikolu qabel dan*”. (enfasi u sottolinjar mizjuda minn din il-Qorti).

Huwa mifhum li meta dan l-artikolu jirreferi ghal “*dawk il-persuni l-ohra*”, dan qieghed jirreferi proprju ghal dawk li kienu qeghdin jiehdu hsieb il-persuna afflitta mill-mard mentali, ai termini tal-Artikolu 1034 tal-Kodici Civili. Izda kif inghad qabel, f’dan il-kaz ma rrizulta li kien hemm ebda persuna ohra obbligata ai termini tal-ligi. Minn ezami tal-provi in atti, lanqas ma jirrizulta li l-attur appellant kien b’nuqqas ta’ diligenza, hsieb jew prudenza, ta lok huwa nnifsu ghall-hsara li setghet irrizultat konsegwenza tal-akkadut.

Kwindi jidher opportun li jigi ribadit illi, filwaqt li l-konvenut appellat mhux ritenut responsabbli ghal akkadut minhabba l-istat mentali tieghu, u peress li ma hemm hadd li jista’ jinghad li huwa obbligat li jaghmel tajjeb ghall-hsara kif tipprovdi l-ligi, huwa meqjus indikat li ssir indagni ulterjuri

sabiex jigi determinat jekk hux il-kaz li l-patrimonju tal-konvenut appellat jaghmel tajjeb ghall-hsara kollha jew parzjali, mgarrba mill-attur appellant, ai termini tal-Artikolu 1036 tal-Kodici Civili. Konsegwentement huwa xieraq li, sabiex ma jintilifx il-beneficcju tad-*doppio esame*, li din il-Qorti tirrimanda l-atti lura lill-ewwel Qorti sabiex wara li jitressqu l-provi dwar id-danni da parti tal-attur appellant, tinghata decizjoni fuq dan il-punt skont il-ligi, fil-parametri ta' dak li jipprovdi l-Artikolu 1036 tal-Kodici Civili, cioè li jitqiesu c-cirkostanzi kollha tal-kaz. B'mod partikolari ghandu jinghata qies, kemm ghall-mezzi ta' dak li ikkaguna l-hsara, jigifieri tal-konvenut appellat, kif ukoll tal-attur appellant li bata l-hsara, u tordna li din il-hsara tigi, kollha jew bicca minnha, imhallsa bi hwejjeg il-konvenut appellat, jekk ikun il-kaz.

Ghaldaqstant, ghar-ragunijiet premessi, din il-Qorti tiddisponi mill-appell interpost mill-attur appellant billi tilqghu in parte u filwaqt li tikkonferma s-sentenza appellata in kwantu ma sabitx lill-konvenut appellat responsabbli ghal ghemilu fil-mument li wettaq l-azzjoni mertu ta' din il-kawza, thassarha fejn iddecidiet li tichad il-talbiet attrici bhala infondati fil-fatt u fid-dritt in kwantu ma rrizultawx ipprovati, peress li s-sentenza kellha tkun wahda parzjali, limitata ghall-kap ta' responsabbilità, kif inghad qabel.

Tirrinvija l-atti tal-kawza quddiem il-Prim'Awla tal-Qorti Civili, ghall-prosegwiment tas-smigh tal-kawza, sabiex jigu determinati t-talbiet attrici ghad-danni skont il-ligi u kif appena mfisser.

Fic-cirkostanzi tal-kaz, ikun indikat li l-ispejjez taz-zewg istanzi, jibqghu bla taxxa bejn il-partijiet.

Silvio Camilleri Prim Imhallef	Tonio Mallia Imhallef	Joseph Azzopardi Imhallef

Deputat Registratur
mb